

Gazawat ұрşы: Ýalyn we gylyç / dowamy

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 21 января, 2025

Gazawat ұршы: Ýalyn we gylyç / dowamy ÝALYN WE GYLYÇ

Kaufmanyň ýok etmek isleýän ýomutlary Hywa hanlygyndaky türkmenleriň iň güýçli we iň köp adamly tiresi. Olar 11.000 öýli bolup, hanlykdaky beýleki türkmen tireleriniň adam sanyna deñdir. Hywa syndyrylandan baş hepde soň, ýagny 19-njy iýulda general-maýor Golowaçýowyň ýolbaşçylygy astynda pyýada goşunyň sekiz rotasy, kazaklaryň 800 atlysy, 10 top, iki mitralýeza bilen ýaraglanan raketaçylar batareýasy Hywadan çykyp, ýomutlaryň ýurdy bolan Gazawada tarap ýola düşdi....

Goşun egrem-bugram darajyk ýollar bilen Hywadan 16 mil uzaklykdaky Gazawat kanalynyň kebaryna ýetip goş ýazdyrdy. Soň görüp otursak, biz kanalyň kenarynda däl-de, kanalyň artykmaç suwlaryny bir mil daşlykdaky çöllüge akdyrmak üçin ulanylýan ýabyň kenarynda düsläpdiris. Onuň ini 30 ädim, çuňlugy 10 ädime golaý ekeni. Kanalyň arassa suwy sagatda 5-6 mil tizlik bilen akýardy...

Bu ýerde goşun türkmenler gelip, tölemeli paçlaryny tölärler öýdüp, uzakly gün garaşdy. Meniň göwnüme bolmasa, general Golowaçýow mundan artyk ýörişi dowam etdirmek islänokdy ýa-da türkmenlere harby tölegi tölemeğine ұşanyndan amatlydygyna göz ýetirmäge puryja bermek isleyärdi.Ýigrimi birine daň bilen goşun ýene-de ýola düşdi. Iki sagat töworegi ýorelenden soň, ýomutlaryň mes toprakly, hemme ýerde çuň kanallar gazylyp, iki gyrasyna derek ekilen ýurdy başlandy. Kiçeňräk düzlikler gök otlara bürenip otyrdy.

Özbeklere garanda ýomutlar ekeraneylyga az üns berýärdiler. Bu ýerde miweli agaçlar örän az, däneli ekinlerem ekilmeýär diýen ýaly. Onuň tersine olaryň öri meýdanlarynyň aňyrsyna-bärsine göz ýetenok. Hiç ýerde özbekleriňki ýaly depesi diş-diş bolup duran galalar, özbek obalarynyń simwoly bolan owadan güjüm

agaçlary duşanok.

Olar at ýataklaryny laýdan salnan pessejik jaýlaryna degrip salýarlar. Tomus aýlary bolsa, jaýyň öñündäki bassyrmanyň aşagynda oturýarlar. Şu zatlardan çen tutsaň, olar oturymly ýasaýşyň artykmaçlyklaryna göz ýetirip ugrapdyrlar.

Biz ahyry bir obanyň çetinden girdik. Oba gum-guklukdy. Oba adamlary ýap-ýaňy göçüp giden bolarly. Sebäbi käbir ojaklaryň odam öçmändir. Bu ýerde general goşunyny tükelledi-de ýolunu dowam etdi. Diňe kazaklar goşundan bölündiler-de, obanyň içine ýaýradylar. Soňky bolup geçen zatlar meni doňup galma mejbür etdi. Ýap-ýaňja hem seleňläp oturan jaýlaryň sypaldan basyrylan üçekleri, döwlüp ýetişilmedik bugdaý harmanlary ala şatyrdy bolup ýanmaga başlady. Ýalyn gatyşykly towlam-towlam tüsseler asmana göterilýärди. Men bolup geçýän zatlara has gowy sy etmek üçin atymyň başyny golaýdaky depä tarap öwürdim. Meniň öñümde eýmenç sahna peýda boldy. Göz açyp ýumasy salymyň içinde ýalyndyr tüsse bar zatlary öz goýnuna dolap alyp, goşunyň barýan tarapyna haýallyk bilen ýaýrap ugrady. Bu başagaýlygyň içinde kazaklar elli otly kesindili, edil arwahlar ýaly bolup, diwarlaryň, ýaplaryň üstünden atlaryny bökdürip, alakjap ýördüler...

Bir ýarym sagat töweregi geçenden soñ asman garalyp ugrady. Az salymdanam ýagys ýagmaga başlady. Tomsuň ortaky aýynda ýagys ýagmagy öñ görlüp eşidilen zat däldi. Şeýdibem öñki pajygaly wakanyň üstüne ýene-de bir ýürekgsdyryjy sahna goşuldy. Ýuwaşja çisňäp ýagýan ýagys sönüp barýan otlaryň külünü dörjeläp, olary öñküdenem güýçli tutaşdyrdy. Asmana ýaýran tüsse aşak – agaçlaryň üstüne çöküp, töweregi içgysgynç tukatlyga gaplady. Ýuwaş-ýuwaşdan bady gowşaýan ýalnyň gan ýaly gyzyl zolaklary indi çugdamlaşypdy. Men muňa meňzeş ursuň ilkinji gezek şayady boldum. Bu zamanda bular ýaly uruş örän seýrek duşýar.

Goşun tüssä duwlanan egrem-bugram ýol bilen haýaljak öñe süýşüp barýardy. Günortana ýakyn esasy goşunyň öñünden barýan esger gözýetimde bir garanyň görünýändigini habar berdi. Aňyrdan ýetip gelen atlylar ýaňky esgeriň deňinde saklanyp, onuň bilen gürrüňleşmäge başladylar. Olar ruslaryň öz

üstlerine sürnüp gelmekleriniň sebänine düşünmeýändiklerini aýtdylar. Esger olary Golowaçýowyň ýanyna alyp bardy. Türkmenler öz sözleriniň ýer almajagyny bilenlerinden soň bolsa:»Biziň sanymyz müňlercedir. Ruslara edenlerini eginleri bilen çekdireris. Biz indi siziň garşyňza uruşmagy ýüregimize düwdük. Siziň islegiňiz uruş bolsa, onda bizlik gürrün gutardy» diýip, haýbat atyp, öz ýoldaşlaryna birikmek üçin atlaryny howlukmaçlyk bilen çapdyryp gitdiler.

Rus atlylary söweše girmäge ýaman höwesekdiler. Goşunyň öňünü çekip barýan ursujylaryň ofisi söweše girmäge rugsat sorap, generalyň ýanyna birnäçe gezek çapar ýollady. Ýone Golowaçýow ikirjiňlenmesini dowam edýärdi. Göwnüme bolmasa ol henizem harby töleg üçin beren möhleti tamamlanýança türkmenleriň paç töläp, söwesden gutulmagyna mümkünçilik bermek isleginden dänmedik ýalydy... Birnäçe wagt geçenden soň türkmenleriň başlaryny gutarmak üçin ýüzlerini çöllüge tutdurandyklaryny habar berdiler. Önde-soňda söweše girmeli bolsa, häzir tüýs wagtydy. Ahyrsoňy kazaklara gaçyp barýanlaryň yzyndan kowmaga rugsat berildi. Goşun iki topara bölünip çölüň eteginde aýak çekdi. Her 100 atlynyň depesinde baýdak pasyrdaýardy. Adamlar, hatda atlaram söweše girmäge höwesek ýalydy. İki mil töweregi günortarakda bolsa, ulgam-ulgam çäge depelerini depeläp barýan türkmenleriň topary ownukly-irili mallar bilen garyşyp öne süýşüp barýardy. Adamlaryň sany 2-3 müňe golaýdy. Olaryň arasında çagalaram, aýallaram göze ilýärdi. Meniň pikirimçe, olar birnäçe mil öñden barýan esasy topardan yza galan bolmaly. Az salymdan olar ýapynyň aňyrsynda gözden ýitdiler.

Taryhy makalalar